

## Завоювання Америки Льюїсом

*C. S. Lewis in America: Readings and Reception, 1935–1947.* By Mark A. Noll, with contributions from Karen J. Johnson, Kirk D. Farney, and Amy E. Black. Downers Grove, IL: IVP Academic, 2023. 156 pp.

Олег ДЕМЧУК

Незалежний дослідник

ORCID: 0009-0009-0157-3699

На початку 2008 року *The Times* опублікувала свій список п'ятдесяти найвидатніших британських письменників післявоєнного часу. Одинадцятим у списку був Клайв Стейплз Льюїс – вочевидь за свої «Хроніки Нарнії», які поставили його поруч з Оруелом, Голдінгом, Толкіном, Флемінгом, Роулінгом, Ларкіном, Берджесом та іншими. Хоча ті казки, в яких дехто й не помічає християнського контексту, і приносять йому найбільше визнання та популярність, вони все ж є лише дрібкою його величезного творчого спадку. Льюїс – багатогранний діамант, цілком досягнути який – непосильна справа, тому читачі насолоджуються лише тими гранями його таланту та особистості, які можуть відкрити і вмістити. А це для кожної людини відбувається індивідуально, по-різному, через призму саме її світобачення.

Нарнія «окупувала» землі для Льюїса далеко за Британськими островами. Але це почалося ще до її появи. Книга Марка Нолла, колишнього історика католицького Університету Нотр-Дам, що в Індіані (США), є спробою дослідження того, як зароджувалася цікавість до Льюїса далеко за океаном, у Новому Світі, в далекі 30–40-і роки ХХ століття. Це було ще до нарнійської епохи популярності, навіть до публікації «Просто християнства» (1952). Але вже ті перші паростки відкриття та прочитання Льюїса певними групами в США формували ґрунт для його майбутнього поширення та впливали на релігійний контекст країни. Для свого дослідження Нолл не випадково обирає період між 1935 і 1947 роками. Перша дата недалеко від моменту повернення Льюїса (наприкінці 1931-го), але вже у вказаному 1935-му виходить перша рецензія на його *The Pilgrim's Regress* («Повернення Паломника») у *The New York Times*. А в 1947 році популярність Льюїса сягає вершини – і завдяки успіху його *The Screwtape Letters* («Листи Крутения») він з'являється як «оксфордський дон» на обкладинці журналу *Time*. Стаття в номері, присвячена письменникові, до речі, йому самому не сподобалася.

Основою для рецензованої книги слугують три лекції Нолла для Кена і Джин Хансен, з центру Меріон Вейд, що при коледжі Вітона. Книга структурно поділена на три частини, кожна з яких зосереджується на рецепції Льюїса однією з обсервованих автором груп, а саме: християнськими групами римо-католиків та протестантів, а також реакції основних світських засобів масової інформації. Після лекційного матеріалу подаються коментарі Карен Дж. Джонсон з Іллінойського університету Чикаго, Кірка Д. Фарні – з того ж Університету Нотр-Дам та Емі Е. Блек із Массачусетського технологічного університету. Вони розширюють дослідження, бо детальніше проникають у специфічні дотичні сфери, а також звертають більшу увагу на культурний та часовий контексти. Деякі фрагменти видаються недоречними, оскільки задалеко відходять від основної теми книги, хоча, можливо, вони будуть корисними для окремих дослідників.

Попри непрості стосунки Льюїса з католицизмом, саме католики виявляються найпершими і найприхильнішими його читачами в США, і саме їм Нолл присвячує першу частину свого дослідження. Автор зауважує, що з протестантів ніхто так ґрунтовно не заглиблювався в Льюїса – аж до публікацій Чеда Волша в 1946 році. Реакції на Льюїса були різними, з певними пересторогами, але переважно позитивними. Цікаво, що одним із перших (1939) рецензентів Льюїса став майбутній відомий монах-трапіст Томас Мертон, який високо оцінив *The Personal Heresy* («Особиста ересь»). Нолл також досліджує тло, на якому існувала тоді католицька церква. Це був час після Великої депресії, час напередодні та час розпаду Другої світової війни, час расового протистояння, час ще до екуменії Другого Ватиканського собору, час вищої суспільної значущості християнства в США. І саме тоді Льюїс виявився надзвичайно актуальним – своєю інтелектуальною щирістю, яскравістю образів та аргументованістю в захисті спільних для більшості християн основ віри. Цікаво, що, на відміну від Росії, де популяризацією Льюїса займалася група православних, наближена до о. Олександра Меня, в Україні найважливішу роль у поширенні Льюїса та виданні його книг відіграють католики. Зокрема, саме їхньому видавництву «Свічадо» уже вдалося опублікувати українською частину його християнських праць. А от українські протестанти, попри їхнє конфесійне різноманіття, до Льюїса ставляться здебільшого стримано і не вбачають особливого значення в оприлюдненні його творів українською мовою.

Друга частина рецензованої книги присвячена розгляду реакції на Льюїса серед секулярних та мейнстрімних медіа. Для них Льюїс був цікавим і як літературознавець для науковців (його *The Allegory of Love* («Алегорія кохання», 1936) і *A Preface to Paradise Lost* («Передмова до Втраченого Раю», 1942) були дуже популярними), але як і автор, який міг творчо і з легкістю презентувати християнські фундаментальні істини доступною та переконливою мовою і для широкої публіки, і для вченої. Багатьом це видавалося свіжим повієм вітру, новим досвідом, що сприяло зростанню цікавості до нього.

У третьому розділі, присвяченому протестантській аудиторії, Нолл зауважує, що для неї поширення Льюїса та його наступна популярність були не такими лег-

кими. Протестанти не надто раділи своєму «одновірцю», виявлячи значно більші перестороги, ніж католики, і зосереджуючись переважно на конфліктних аспектах та розбіжностях з теологією письменника. Євангеликам та фундаменталістам було не до вподоби те, що Льюїс акцентував увагу на природному законі, а не на Божественній діяльності у спасінні людини. Одним із тих, хто остерігався негативного впливу Льюїса, був Корнеліус ван Тіл, а Алістер Кук узагалі вважав Льюїса спекулянтком у кризовий час. Але їхній опір усе ж слабнув – письменник зачаровував дедалі більше нових читачів і з цієї групи також. Важливою віхою на шляху популярності Льюїса в протестантських колах США стало поширення *The Screwtape Letters*. Чед Волш був одним із найбільших євангелістських популяризаторів Льюїса, написав багато оглядів його видань, а також великий текст для *The Atlantic* у вересні 1946 року «К. С. Льюїс: апостол для скептиків».

Марк Нолл – реформований євангельський християнин, більше відомий як автор *The Scandal of the Evangelical Mind* («Скандал євангельського розуму», 1994), відзначений *Time* у 2005 році як один з двадцяти п'яти найвпливовіших євангелістів Америки, – своїм дослідженням показує нам, як один оксфордський професор проникнув в Америку і спричинив значний вплив на релігійне життя США упродовж усієї другої половини ХХ століття. Це ще ширше пояснює читачам, наскільки титанічною особистістю є Льюїс, – захопливе не тільки читання його творів, а й дослідження самої його історії. Однак, попри велику увагу до Льюїса, ще залишаються сфери, які потребують глибшого вивчення. Можливо, ця книга надихне когось простежити шляхи проникнення Льюїса і в нашу країну та визначити його вплив хоча б на окремих персоналіях українського християнства.

У нашій країні ще тільки починають відкривати Клайва Стейплза Льюїса та його творчість, тоді як у світі вагомість цієї постаті не проминає, ба більше – він стає дедалі популярнішим, знаходить нових шанувальників, які, надихаючись його творами, продовжують захоплюватися простими і непростими гранями християнської віри, забуваючи при цьому про міжконфесійні розбіжності.

Oleh DEMCHUK  
Independent researcher

ORCID: 0009-0009-0157-3699

Надійшла до редакції / Received 01.10.2024  
Прийнята до публікації / Accepted 14.11.2024